

ISSN 1999-4214 (print)
ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN
HUMANITIES
INSTITUTE

№1/2025

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2025

Бас редактор **Дауренбекова Л.Н.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
филология ғылымдарының кандидаты
Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
философия докторы (PhD)

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша.
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабекұлы Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрысжан Л.Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	философия докторы (PhD), профессор, Токат Газиосманпаша университеті, Токат, Туркия

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмабаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.
Меншіктенуші: «А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты»
Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Басуға 27.03.2025 ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі. БТ.
Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 89
«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова
Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша.
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А.Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы им. Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабекулы Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курсыжан Л.А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Токат Газиосманпаша, Токат, Турция

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.
Собственник: «Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова».
Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Подписано в печать 27.03.2025 ж. Формат 60*84 1\8. Бум. типогр.
Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89
Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

Chief Editor **Daurenbekova L.N.**

Candidate of Philological Science, Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**

Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editorial Board

- Aimuhambet Zh.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Aktayeva K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
- Absadyk A.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Bredikhin S.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
- Гайнуллина Ф.А.** Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
- Yermekova T.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University. Almaty, Kazakhstan
- Yesirkerova K.K.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Zhusipov N.K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
- Kurbanova M.M.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
- Kamzabekuly D.** Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Kuryshzhan L.A.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
- Oner M.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
- Pimenova M.V.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
- Seifullina F.S.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF
- Senmez O.F.** (PhD), Professor, Tokat Gaziosmanpasa University, Tokat, Turkey

Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect Zhumabayev

Tel/Fax: (7172) 561 933: e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute.

Owner: «A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to re-register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 27.03.2025 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper. Printing house

Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ – ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

БЕРГІБАЕВА Д.Қ., КЕНЖЕҒАЛИЕВ С.А., ӨМІРБЕКОВА Ж.Қ.	Жеке тұлғаның ділдік лексиконы	7
ЕРҒАЛИЕВ Қ.С., САРЫБАЕВА Б.Ж., УАЙХАНОВА М.А.	Ұлттық құндылықтардың интернет-түсіндірмелердегі көрінісі: дәстүр мен жаңашылдық	16
КЕМБАЕВА А.Т., ЖҰБАЙ О.С., ЖАКИПОВА М.Н.	Тілдік тұлға дискурсындағы когезия мен ретроспекция тәсілдері	25
MURATBAIEVA I.S., ABDRAKHMANOVA ZH.A.	Colorative vocabulary as a term-forming component in the composition of metaphorized terms (using the example of the adjective «golden»)	35
САДЕНОВА А.Е., АЙТБАЕВА Б.М., КАРЫБАЕВА С.Е.	Тіл меңгертудегі диалогтардың деңгейлік динамикасы	44
ШАЛШЫКБАЕВА Г.О., ДҮЙСЕКОВА К.К., БАКТИЯРОВА Р.М.	Авиация кәсіби дискурсының конститутивтік ерекшеліктері	54

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

АБДИКАРИМ Н., АСҚАРОВА А.Ш., ҮМБЕТБЕКОВА К.М.	Абай өлеңдерінің поэтикалық ішкорпусын құрудың маңыздылығы	64
ABDYKHANOVA G.T., ABDYKADYROVA T.R., AGABEKOVA ZH.A.	M.KH. Dulaty and the people of art	73
АБИШЕВА Ш., КЕНБАЕВА А.З., ӘБДІМАНАПОВА М.Б.	Топонимдік аңыздар ертегілік емеспрозаның ерекше жанры ретінде (түркі халықтарының топонимдік аңыздары мысалында)	89
АЙТУГАНОВА С.Ш., САРСЕМБАЕВА С.А.	Қазіргі қазақ әңгімелеріндегі симулякрдың көркемдік қызметі (Д. Жылқыбайдың әңгімелері негізінде)	100
ӘБДІҒАППАРОВА Ж.Ж.	Отарлық кезеңдегі діни ахуал және Шайыр Шәдінің «Назым Сияр Шәриф» дастаны	110
ҚАЙЫРБЕКОВА А.Қ., ТАКИРОВ С.У., ТОЛЕУБАЕВА К.А.	М. Мағауин прозасының танатопоэтикасы	121

ҚОҢДЫБАЙ М.М., ӘБДИМАНҰЛЫ Ө., ТИРАДО Р.Г.	Әнші-ақындар шығармашылығындағы сипатының көркемдік ерекшелігі	сұлулық	132
САУРЫҚОВ Е.Б., ТАМАБАЕВА Қ., ЕЛУБАЕВА Р.	Шерхан Мұртаза мен Шәкәрім Құдайберді діни тұжырымдарындағы ортақ сарындар		142
СЕЙІТМАН С.М.	Абай елі мен алаш қаласының рухани сабақтастығы және қазақ поэзиясындағы бейнесі		155
ТҰЯҚБАЙ Т., ТҰЯҚБАЕВА Р.	Абай мен Гёте: данышпандар диахрониясы		165

**ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ –
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ –
METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE**

АУҒАНБАЕВА М.С., МАМАЕВА Г.Б.	Студенттердің сөйлеу мәдениетін дамыту әдістері		175
ТАУБАҒАЕВ З.Т., SULTAN Y., DAUTOVA G.R.	The role of artificial intelligence in forming stereotypes in intercultural communication		185

М.М. ҚОНДЫБАЙ¹ Ө. ӘБДИМАНҰЛЫ² Р. Г. ТИРАДО³ Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан ^{1,2}Гранада университеті, Гранада, Испания³(e-mail: medetmanasuly@gmail.com¹, abdimanuly@rambler.ru², rguzman@ugr.es³)

ӘНШІ-АҚЫНДАР ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ СҰЛУЛЫҚ СИПАТЫНЫҢ КӨРКЕМДІК ЕРЕКШЕЛІГІ

Аңдатпа. Мақалада қазақ әнші-ақындарының шығармашылығындағы сұлулық ұғымы мен оның көркемдік ерекшеліктері талданады. Әнші-ақындардың поэзиясында сұлулық ұғымы табиғат, адам және ұлттық болмыстың ажырамас бөлігі ретінде қарастырылады. Табиғаттың әсем көріністері мен адамның сымбатты бейнесі арқылы сұлулықтың ұлттық түсінігі көркемдік құралдармен сипатталады.

Әнші-ақындар шығармашылығында әйел сұлулығының сипаттары мен ұлттық дүниетанымның үйлесімі ерекше орын алады. Мақалада метафоралар, эпитеттер мен теңеулер сияқты поэтикалық құралдардың көркемдік және эстетикалық құндылығы зерттеліп, олардың ұлттық эстетикаға тигізген әсері ашылады. Сұлулықты бейнелеуде қолданылатын әдеби әдіс-тәсілдер әнші-ақындардың шығармашылығындағы көркемдік дүниетанымның ерекшеліктерін көрсетуге негіз болады.

Сонымен қатар, мақалада қазақ поэзиясындағы сұлулық ұғымы мен эстетика мәселесі қазіргі әдебиеттану тұрғысынан қарастырылады. Зерттеу барысында сұлулық пен эстетика ұғымдарының тарихи және мәдени контексте қалай қалыптасқанына назар аударылады. Әнші-ақындардың ұлттық мәдениет пен әдеби мұраға қосқан үлесі талданып, олардың шығармаларындағы эстетикалық мазмұн кеңінен ашылады.

Қазақ әнші-ақындарының шығармаларына талдау жасай отырып, ұлттық поэзияның мәдени құндылықтарды бейнелеудегі рөлі мен маңызы көрсетіледі. Зерттеу әнші-ақындардың шығармашылық мұрасындағы көркемдік үйлесімділікті терең түсінуге мүмкіндік береді. Осы арқылы сұлулықтың эстетикалық табиғаты мен оның ұлттық әдебиеттегі бейнесі жаңа теориялық көзқарастар тұрғысынан бағаланып, қазақ поэзиясына қатысты ғылыми көзқарастарды байыту мақсаты көзделеді.

Түйін сөздер: қазақ поэзиясы, әнші-ақындар, сұлулық, эстетика, көркем бейне, бейнелеу құралдары.

Кіріспе. Қазақ халқының бай әдеби мұрасында әнші-ақындар шығармашылығы ерекше орын алады. Олар поэзиялық туындылары арқылы халқымыздың рухани және мәдени құндылықтарын, сұлулыққа деген көзқарасын бейнелеп, ұлттық дүниетанымның ажырамас бір бөлігі ретінде қалыптастыруға сүбелі үлес қосқан. Әнші-ақындар шығармашылығы қазақ әдебиетінің эстетикалық әлеуетін айқындап, ұлттық поэтикалық мұрасын байытып, ұлттық бірегейлікті сақтауға ықпал еткен. Әнші-ақындардың поэзиясында сұлулық ұғымы табиғат пен адам болмысының ажырамас бірлігі арқылы көрініс табады. Олар табиғаттың әсемдігін, адамның ішкі және сыртқы сұлулығын, өмірдің мәні мен мазмұнын терең философиямен жырлаған. Бұл туындылар ұлттық дүниетаныммен астасқан сұлулық бейнелерін поэзия арқылы жеткізуімен

ерекшеленеді. Адам мен табиғаттың үйлесімі, олардың көркемдік деңгейде суреттелуі қазақ поэзиясында ерекше эстетикалық құндылыққа ие. Осы поэзиялық шығармаларда ұлттық құндылықтармен қатар, жалпыадамзаттық идеялар да көрініс тауып, олардың маңызы айқындалады.

Қазақ әнші-ақындарының шығармашылығындағы сұлулық сипаттары – эстетикалық құрал ғана емес, ұлттық сананың көрінісі әрі рухани кемелдіктің өлшемі. Әнші-ақындардың өлеңдерінде әйел сұлулығы, табиғат көріністері және ұлттық болмыс үйлесімі сипатталады. Олар қолданатын метафоралар, эпитеттер мен теңеулер тек көркемдік әдіс ретінде ғана емес, ұлттық дүниетанымның тереңдігін ашатын поэтикалық құрал қызметін атқарады. Мұндай тәсілдер шығармаларға эстетикалық мән беріп, олардың көркемдік деңгейін жоғарылатады.

Поэзиядағы сұлулық сипаттарының ерекшеліктерін зерттеу – қазіргі әдебиеттану ғылымы үшін өзекті тақырыптардың бірі. Әнші-ақындар шығармашылығындағы сұлулық пен эстетиканың көркемдік ерекшеліктерін зерделеу арқылы қазақ поэзиясының рухани және мәдени мұрасын тереңірек түсінуге болады. Бұл зерттеуде қазақ әдебиетінің эстетикалық және көркемдік табиғаты туралы жаңа көзқарастарды талдауға талпыныс жасалады. Сонымен қатар, әнші-ақындар поэзиясында көрініс тапқан сұлулықтың эстетикалық мазмұнын зерделеу ұлттық құндылықтарды қайта жаңғыртуға және оны болашақ ұрпаққа жеткізуге ықпал етеді.

С. Негимовтің пікірінше, «поэзия тілі – сиқыршы. Поэтикалық ассоциациялар мен көптеген тәсілдердің күрделі үйлесімдерінің өнері көз алдында ашылады. Барлық поэзия шексіз кеңістіктің, табиғат әлемі мен адамзат қоғамының барлық құбылыстарын, күйлерін, қозғалыстарын, формаларын және түстерін қамтиды» [1, 163]. Бұл тұжырым жалпы поэзияның маңыздылығын ғана емес, сонымен қатар күрделі және көпқабатты бейнелер жасайтын ақындардың шеберлігін де айқындайды.

Қазақ халқының эстетикалық ойлау жүйесін түсіну үшін әнші-ақындардың шығармашылығы таптырмас дереккөзге айналған. Бұл зерттеудің мақсаты – осы туындылардағы сұлулықтың бейнелену ерекшеліктерін анықтау, олардың эстетикалық құндылығын ашу және қазақ әдебиетінің жалпы көркемдік дамуына қосқан үлесін бағалау. Әнші-ақындардың поэзиясы арқылы қазақ халқының рухани әлемін, табиғатпен және адаммен байланысын, сондай-ақ ұлттық болмыстың көркем бейнелерін тану әдебиеттану ғылымында ерекше маңызға ие.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Зерттеуде қазақ әнші-ақындар шығармашылығындағы сұлулық сипатын анықтау мақсатында кешенді және салыстырмалы әдістер қолданылды. Негізгі дереккөз ретінде белгілі әнші-ақындардың шығармалары мен олардың поэзиясының көркемдік ерекшеліктерін зерттеген әдеби сын еңбектер пайдаланылды. Сонымен қатар, қазақ әдебиеттану ғылымында қалыптасқан поэзияны талдауға арналған теориялық еңбектер мен әдіснамалық тұжырымдамалар негізге алынды. Қазақ өлеңдерінің көркемдік-эстетикалық табиғатын тану, оған баға беру өткен ғасырда-ақ өрістей бастағаны белгілі. Өлеңнің ұлттық мән-мазмұнын мен табиғатын терең түсініп, осы бағыттағы зерттеудің негізін салған тұңғыш ғалым Ш. Уәлиханов екені де әдебиет тарихынан белгілі. Өлеңнің лирикалық табиғатын арнайы зерттемесе де, осы жанрға қатысты біршама құнды пікірлерін жазып қалдыру арқылы әдебиеттану ғылымын одан әрі өрістетуге жол салды.

Зерттеу әдістері қатарында поэтикалық мәтінді кешенді талдау, метафоралық және бейнелеу құралдарын салыстыру, ұлттық эстетика мен сұлулық ұғымдарының теориялық талдауы жүзеге асырылды. Зерттеу барысында әнші-ақындардың өлеңдеріндегі бейнелік жүйелер, олардың табиғат пен адамды суреттеудегі көркемдік ерекшеліктері, сұлулықты сипаттаудағы поэтикалық құралдардың қолдану жиілігі мен тәсілдері жүйеленді. Сонымен бірге, әнші-ақындардың шығармаларындағы әйел сұлулығын сипаттау мен табиғат көріністерін бейнелеудің ұлттық дүниетанымға сәйкестігіне ерекше көңіл бөлінді. Бұл тұжырымдарды негіздеу үшін әдеби-тарихи әдіс қолданылып, қазақ әдебиетінің дәстүрлі негіздерімен сабақтастық анықталды.

Осылайша, зерттеу әнші-ақындардың поэтикалық шығармаларындағы сұлулық ұғымының көркемдік ерекшеліктерін айқындауға, олардың ұлттық мәдениеттегі эстетикалық орны мен құндылығын терең түсінуге бағытталған.

Талқылау мен бақылау. Әнші-ақындар шығармаларындағы сұлулықты сипаттаудың көркемдік ерекшеліктерін талдау барысында бірнеше әнші-ақынның шығармашылығындағы ортақ сарындар мен поэтикалық айшықтарды анықтауға болады. Бұл бөлімде Ақан сері, Біржан сал, Ыбырай, Сегіз сері секілді көрнекті әнші-ақындардың шығармаларында кездесетін сұлулықты бейнелеу тәсілдері қарастырылады.

Қазақ әдебиеттану ғылымында зерттеуді қажет етіпін тақырыптардың бірі – әнші-ақындар шығармаларының поэтикасы, өйткені ән мәтінін зерттеуді музыкатанушылардың еншісіне қалдырып, әдебиеттануда осы тақырыпқа деңдей алмай жүргеніміз жасырын емес. Кең сахараны сахна жасаған дала театрының өнерпаздары атанған әнші-ақындар туралы Е. Ысмайылов: «Шын талант иесі өмірлік құбылысқа бейтарап қарамайды. Ойын-сауыққа қанша қызықса да өзін толғантқан жайларды аттап өте алмаған. Ақын серілік дәурені жүріп, көптеген ән-өлеңдері халық арасына кең таралып жайылған шақтарда да заманы, жақсылық пен жамандық, бар мен жоқтық, достық пен махаббат, араздық пен татулық жайынан көптеген өлең, толғаулар шығарып айтады. Біржан айтып таратқан әлеуметтік мәні бар өлең-жырлардың оннан бірі ғана сақталып бізге жеткен» [2, 100], – дейді.

Әнші-ақындардың бізге жеткен мұрасының ішіндегі шоқтығы биік тақырып – серілік шақтың өлеңдері, ондағы сұлулық сипаты мол поэзия. Әйел сұлулығының қазақ әдебиетіндегі бейнесі терең символикалық мәнге ие. Әнші-ақындар шығармаларындағы әйел сұлулығының сипаттары табиғаттың сұлулығымен ұштасып, ерекше эстетикалық мәнге ие болады. Қазақ поэзиясында әйелдің сыртқы келбетін сипаттау барысында табиғаттың әсем көріністері мен табиғат әлемінің сұлу жаратылыстары қатар қойып қолданылады. Бұл әйел сұлулығын тек сыртқы көрініс қана емес, сонымен бірге оның рухани болмысын ашатын метафоралық құрал ретінде танытуға мүмкіндік береді.

Ақан Серінің өлеңдерінде, мысалы, Ақтотының сұлулық сипаттары оның әсемдігін, нәзіктігін және ішкі жан дүниесінің сұлулығын терең түсінуге жол ашады.

Ой, қалқа, тілің тәтті, лебің балдай,
Қалам қас, ителгі көз, жазық маңдай.
Түсінде Бағлан патша ғашық болып,

Секілді сүйген сұлу Күләндамдай [3, 59], – деген жолдар Ақтотының ішкі жан дүниесінің тазалығын да көрсетеді.

Ақан сері шығармаларында әйел сұлулығы табиғат құбылыстарымен астастырыла бейнеленеді. Ақын «Қалам қас, тілің тәтті, лебің балдай, ителгі көз, жазық маңдай, қарақаттай көз» деп, көркем сөз тіркестерін қолдана отырып, кейіпкердің сыртқы бейнесін ғана емес, ішкі жан дүниесін де суреттейді. «Кекілің тоты құстың тарауындай», «Жауғаң көз ақсұңқардың қарауындай», «Шашың жібек, жүзің айдай» сияқты теңеулер арқылы сұлулықты поэтикалық деңгейде бейнелеу шеберлігі байқалады. Табиғаттағы сұлу құстар мен жануарлар ақынның жырларында жиі кездеседі:

Аққу едің таранған айдындағы,

Секілді Үргеніште ханға тартқан [3, 66], – деген жолдар арқылы нәзік әрі әсем бейнелер жасалады.

Біржан салдың өлеңдерінде нәзік сезім мен терең лиризм басым. Ол сүйіктісін сипаттау барысында «Шаһардың Иранбағы гүліндейсің, Зәйтүңдей ерте піскен күлімдейсің» деп ерекше теңеулер қолданады. «Бұралған нәзік белі тал шыбықтай», «Ажарың ақ түлкінің ажарындай», «Көңіл ашар шай секілді, арда емген жылқы ішінде тай секілді» деген бейнелерден ақынның нәзіктік пен сұлулықты үйлесімді жеткізудегі шеберлігі көрінеді. Біржан сал табиғаттың әсем көріністерін әйел сұлулығымен байланыстыра отырып, олардың үйлесімін шебер жеткізеді.

Ыбырай шығармашылығында да сұлулықты сипаттау көркемдік нақышпен өрнектеледі. Ол көбіне әйел бейнесін табиғаттың сұлу көріністерімен салыстыра отырып жырлайды: «Таранған айдын көлде сіз бір аққу...», «Шомылған дарияда сен қоңыр қаз...» Мұндағы аққу мен қоңыр қаз бейнелері қазақ халқының эстетикалық талғамын көрсететін дәстүрлі символдар ретінде көрінеді. Сонымен қатар, «Қарақат көзді, сүмбіл шаш, оймақ ауыз, қиғаш қас» секілді теңеулер арқылы ақын кейіпкердің сырт келбетін айқын суреттейді. Бір оқығанға қарапайым көрінгенмен, осы жолдардың өзінде қаншама поэтикалық қуат, мінез жатыр.

Ыбырайдың:

Ей, қалқа, сен ақ қоян құмнан қашқан,

Аспаңда мен ақиық шабыт құшқан [4, 37] , – деген жолдарында поэтикалық образ жасау шеберлігі айқын аңғарылады.

Сегіз сері шығармаларында да әйел сұлулығын сипаттауда табиғатқа тән әсем бейнелер кеңінен қолданылады. Ақынның «Күлім көз, оймақ ауыз, жазық маңдай» деген жолдарынан бастап, «Ажарың ақ түлкідей қашқан құмнан» деген бейнелеулерге дейінгі барлық поэтикалық тәсілдер әйелдің сұлу келбетін әсерлі жеткізеді. Сегіз сері «Аққуға құмар болған ақ сұңқардай» деген жолдарда махаббат пен сүйіспеншілік сезімдерін ерекше поэтикалық өрнекпен береді. Оның шығармаларында кездесетін «Маралдың қолға түскен ылағындай» секілді теңеулер қазақ поэзиясындағы сұлулықты сипаттаудың дәстүрлі үлгілерін байыта түседі.

Г. Орда зерттеу еңбегінде қазақ әдебиетінде әйел бейнесінің көрінісін зерттеп, зерделеген. Фольклордан бастап жазба әдебиетке дейінгі поэзия, проза және драматургияны талдай отырып, XX-XXI ғасырдағы әйел бейнелерінің өзгерістерін әлеуметтік-мәдени және саяси шындықтардың ықпалымен байланыстырған [5, 653]. Осы тұрғыда сал-серілер поэзиясындағы қазақ қызының бейнесі дәстүрлі әйел бейнесінің жаңа қырларын аша отырып, әнге арқау болған тұлға ретінде ерекшеленеді. Әнші-ақындардың поэзиясы өзіне тән көркемдік тәсілдер мен метафоралар арқылы қазақ қызының бейнесін тереңдік пен эмоциялық күш-қуатпен байытады.

Ақан сері, Біржан сал, Ыбырай және Сегіз сері шығармаларында кездесетін сұлулықты сипаттаудың негізгі ерекшелігі – табиғат құбылыстарын қолдану арқылы әйел бейнесін әсерлі жеткізу. Табиғат көріністері нәзіктік пен әсемдіктің символы ретінде жиі қолданылады. Мысалы, «Шашың жібек, жүзің айдай» немесе «Аққу едің таранған айдындағы» деген тіркестер нәзік бейнені нақты суреттеп қана қоймай, оны оқырманның қиялында жандандырады. Мұндай тәсілдер ұлттық дүниетаным мен табиғатқа тән сұлулықты қабылдаудың өзіндік ерекшелігін көрсетеді.

Біржан салдың «Зәйтүңдей ерте піскен күлімдейсің» деген жолдары да ұлттық бояуы қанық теңеулердің біріне жатады. Бұл жерде зәйтүн жемісінің ерте пісуін нәзік сұлулықтың белгісі ретінде қолдану арқылы ақын тыңдаушының назарын ерекше әсерлі сипатқа аударады. Сол сияқты, Ақан серінің «Секілді Үргеніште ханға тартқан» деген теңеуі де тарихи-мәдени контексте мағыналы әрі әсерлі. Ақындар қолданған теңеулер мен эпитеттер қазақ халқының сұлулық туралы түсініктерін, эстетикалық идеалдарын көрсетеді.

Сегіз серінің шығармаларында кездесетін «Маралдың қолға түскен ылағындай» немесе «Аққуға құмар болған ақ сұңқардай» деген теңеулер табиғаттағы сирек кездесетін құбылыстарды қолдану арқылы кейіпкердің ерекшелігін көрсетеді. Бұл тәсіл қазақ поэзиясына тән дәстүрлі теңеулерді байыта түседі. Ақындар нәзік сезімді жеткізу үшін табиғаттың ең сұлу элементтерін, соның ішінде құстар мен жануарларды кеңінен пайдаланады.

Ш. Керім әнші-ақындар поэзиясындағы «сұлу қыз көркі формулаларға айналған, көпшілікке таныс тіркестер арқылы бейнеленетінін» [6, 56], олардың басым көбі фольклордан ауысқанын айтады.

Әнші-ақындардың шығармаларында табиғат көріністері мен адам сұлулығын қатар жырлау арқылы сұлулықты сипаттаудың ұлттық дүниетанымға тән ерекшелігі айқын көрінеді. Олар көбіне нәзік жанды әйел бейнесін аққу, сұңқар, марал сияқты табиғаттың көрікті жаратылыстарымен салыстырып, сол арқылы қазақ ұғымындағы сұлулық идеясын айшықтайды. Бұл ақындардың барлығы да поэзиялық туындыларында көркемдік құралдарды шебер пайдаланып, қазақ халқының эстетикалық талғамын танытатын үздік үлгілерді қалыптастырған.

Халық тілінің қазынасы мен рухани байлығының нағыз мұрагерлері ретінде өз шығармашылығында сол тіл байлық пен ұлттық образдар жүйесін, ұлттық танымды жалғастырып, жаңа деңгейге көтере білді.

Сөз қолданысы мен образ үлгілерін халық өлеңдерінен алғанмен, әр әнші-ақынның өзіндік өрнегі, даралығы бар. Бұл туралы ғылым Б. Кәрібаева: «Біржан, Ақандар мен халық творчествосының арасында биік дуал жоқ. Еш уақытта жоққа шығарылмайтын бір шындық – олар халық творчествосымен тығыз бірлікте болды. Бірде үйренсе, бірде сайысқа түсті. Бірде тең, бірде кем түсті» [7, 21], – дейді.

Әнші-ақындар лирикасының халық өлеңдерімен тамырлас екенін, халық өлеңдерінің әсемдік, лирикалық сарын-күйлерінен туып дамығанын аңғару қиын емес. Мысалы:

Ажарың ашық екен атқан таңдай,
Нұрлы екен екі көзің жаққан шамдай [8, 130].
(Халық әні)

Салғаным оң қолыма алтын жүзік,
Аққуым көл дария жүрген жүзіп [8, 209].
(Халық әні)

Екі беттің ажары
Жазғы түскен шағымдай.
Білегінің ажары
Ай балтаның сабындай [9, 109].
(Қыз Жібек жырнанан)

Әнші-ақындар шығармашылығын халық өлеңдеріндегі осы жолдардан тыс қарату мүмкін емес. Керісінше, Біржан, Ақандар тәлім алған эстетикалық мектеп – халық өлеңдері, ұлттық поэтикалық тілдің қайнар көзі. Ә. Тәжібаев: «Лириканың негізі – халық өлеңдерінде, әсіресе сал-сері атанған: Ақан, Біржан, Жаяу Мұса, Ыбырай, Әсеттерде жатыр» [10, 69], – дейді.

А. Нұрқатов әнші-ақындар поэзиясына халық әдебиетімен қатар шығыс дастандарының да ықпалы болғанын жазады. Әсіресе «ғашықтық дастандарын үлгі көріп», сол дастандардың көркемдік-эстетикалық табиғатын өз жадынан жаңғыртып, поэзиясына көркем бояу ретінде пайдаланғанын аңғарамыз [11, 11].

Әнші-ақындардың поэзиясында әйел сұлулығы физикалық сипаттан гөрі рухани өлшеммен тығыз байланысты. Мысалы, олар қызды «аспан жұлдызына», жүзін «айдың жарығына», жүрісін «самал желге» теңейді. Мұндай бейнелеу сыртқы тартымдылықты ғана емес, сондай-ақ оның әлеммен үйлесімін де көрсетеді. Әйел сұлулығы олардың шығармаларында физикалық және рухани элементтердің бірігуінің символы ретінде бейнеленіп, махаббат пен өмірдің жоғары үйлесімділігін көрсетеді.

Қазақ халқының ақындық өнерін зерттеген Е. Ысмайылов «Біржан – Сара айтысының» көркемдік қасиетін айта келе, ақындардың осы айтыста ақындықтың кемел дәрежесіне көтерілгенін жазады. Бұл тұста да Біржанның сөз қолданысынан эстетикалық иірімдердің мол екенін көреміз. Айтысты бастаған да ақ Сараны бәйгеге қатысар жүйрікке теңеп, даналығын көркем сөзбен көмкере жеткізеді:

Қызы екен Тастанбектің ақын Сара
Бәйгеден күнде келген жалғыз қара.
Қыз да болса адамның жүйрігі екен
Көрмедім сөзді адамды ондай дана [12, 4].

Осы желі айтыстың аяғына дейін сақталып, көркемдік-эстетикалық қыры жан-жақты көрініп отырады.

Әнші-ақындар поэзиясы қазақ әдебиетінің көрнекті құбылысы ретінде тек отандық емес, шетелдік ғалымдардың да назарын аударуда. Сал-серілер шығармашылығын әлем әдебиеті тұрғысынан қарастырған бірнеше зерттеу жұмысы шетелдік ғылыми басылымдарда жарияланып, қазақтың әдеби мұрасын жаһандық деңгейде тануға жол ашты. Біржан сал өмірінің маңызды кезеңін бейнелейтін халық поэзиясының үздік үлгілерінің бірі – «Біржан мен Сара айтысы» да ғылыми еңбектерге арқау болған. Айтыстағы поэтикалық шеберлік пен әлеуметтік тақырыптарды талдаған зерттеуші Е.М. Дубииссон Біржан салдың тарихи және әдеби тұлғасын жан-жақты бағалай отырып саралайды [13, 6]. Сонымен қатар қазақ қоғамындағы ер мен әйелдің қоғамдық орны, олардың әдебиеттегі көрінісі жайлы мәселелер Д. Шульза мен С. Бахник еңбектерінде кеңінен талданып, әнші-ақындар поэзиясынан көрініс тапқан сол заманның әлеуметтік қатынастары туралы маңызды тұжырымдар жасалған [14, 93].

Абай поэзиясындағы әйелдер бейнесін Абайға дейінгі көркемдік көзқарастармен салыстыра отырып зерттеген А.Н. Жұматаева Абаймен тұстас сал-серілер поэзиясы өкілдерінің шығармаларында әйел бейнесі біршама ашыла түскенін мысалдар арқылы талдай келе: «Қазақ әйелі бейнесінің, оның рухани болмысының берік ір-тетасы ғасырлар бойы қалыптасқан дәстүрлерге, сол дәуірдегі ұлттық мұратты бойына сіңірген қоғамдық көзқарастарға және діни негіздерге сай қалыптасты деуге болады» [15, 181] – деген қорытындыға келеді.

Сұлулық сипаттарының әнші-ақындар шығармаларындағы көрінісі «ерлер шығармашылығында әйел образдары тарихи оқиғаның маңыздылығын көрсету мақсатында қолданылады» [16, 96] – деген пікірдің біржақтылығын дәлелдейді. Әнші-ақындар шығармашылығы әйел табиғатының сан қырын ашудың үздік үлгісі бола білді деп есептейміз.

Сал-серілердің шығармалары қазақ әдебиетінің көркемдік жетістіктерін ғана емес, сонымен бірге түрлі сынақтарға қарамастан өз ерекшелігін және рухани күшін сақтап қалған халықтың рухани және мәдени құндылықтарын түсінуге мүмкіндік береді.

Нәтижелер. Әнші-ақындардың шығармашылығын талдау нәтижесінде бірнеше маңызды қорытынды жасауға болады. Біріншіден, олардың поэзиясында сұлулық ұғымы эстетикалық идеал ретінде көрініс табады. Бұл сұлулық табиғат пен адамның үйлесімділігін бейнелеумен қатар, қазақтың ұлттық дүниетанымындағы көркемдік құндылықтардың мәнін ашады. Әнші-ақындар сұлулықты суреттеуде ұлттық болмыс пен рухани ұғымдарды негізгі тірек ете отырып, өзіндік көркемдік жүйе қалыптастырған.

Екіншіден, әнші-ақындардың көркемдік әдістерін зерделеу барысында олардың сұлулықты сипаттауда символикалық тәсілдерге жиі жүгінгені байқалды. Бұл тәсілдер сұлулықтың терең мазмұнды, көпқабатты бейнесін жасауға мүмкіндік береді және олардың поэзиясының ерекше эстетикалық құндылығын арттырады.

Үшіншіден, зерттеу барысында әнші-ақындардың шығармаларында сұлулық ұғымы тек сыртқы көріністі бейнелеумен шектелмей, адамның ішкі рухани байлығы мен ізгілігін де қамтитыны анықталды. Осы арқылы ақындар ұлттық эстетикалық идеалды тек көркем бейне ретінде ғана емес, рухани кемелдікке жетудің үлгісі ретінде де ұсынған.

Төртіншіден, әнші-ақындардың шығармашылығы сұлулықты бейнелеу арқылы қазақ қоғамының тарихи-әлеуметтік болмысын танытады. Сол кезеңдегі ұлттық құндылықтарды дәріштеу мен қоғамның мәдени дамуына ықпал ету олардың поэзиясының негізгі ерекшеліктерінің бірі болды.

Бесіншіден, сұлулықты бейнелеудегі көркемдік әдістердің әртүрлілігі әнші-ақындардың шығармашылық даралығын айқындайды. Бұл даралық олардың поэзиясының эстетикалық қуатын арттырып қана қоймай, қазақ әдебиетіндегі көркемдік танымның жаңа деңгейге көтерілуіне ықпал етті.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, әнші-ақындар шығармашылығы қазақ әдебиетінің көркемдік қазынасын байыта отырып, эстетикалық танымның қалыптасуына ықпал етті. Олардың поэзиясы сұлулықты бейнелеу арқылы ұлттық болмысты, рухани құндылықтарды жаңғыртып, қазақ қоғамының мәдени-рухани дамуына үлес қосты. Сондықтан әнші-ақындардың шығармашылығын зерделеу ұлттық әдебиеттегі көркемдік дәстүр мен эстетикалық танымның жаңа қырларын ашуға мүмкіндік береді.

Қорытынды. Әнші-ақындар шығармашылығын зерттеу барысында олардың поэзиясында сұлулықты сипаттаудың өзіндік ерекшеліктері айқындалды. Бұл ерекшеліктер қазақ халқының эстетикалық танымы мен дүниетанымын терең ұғынуға мүмкіндік береді. Әнші-ақындар өз заманындағы мәдени-рухани құндылықтарды насихаттай отырып, ұлттық поэзияның көркемдік әлеуетін арттырған. Олардың шығармаларындағы сұлулық сипаттары табиғат, адам және қоғамның үйлесімділігін бейнелеу арқылы айшықталады.

Әнші-ақындардың өлеңдеріндегі сұлулық ұғымы ұлттық болмысты танытатын басты категориялардың бірі ретінде көрінеді. Табиғат пен адам арасындағы байланысты эстетикалық деңгейде жырлау арқылы ақындар оқырманға терең рухани әсер қалдырады. Мысалы, табиғат құбылыстарының әрбір деталі адам сезімінің нәзік иірімдерімен байланыстырылып, ішкі үйлесімділік ұғымын қалыптастырады. Бұл ерекшелік – қазақ поэзиясында көркемдік сұлулықты сипаттаудың ерекше тәсілдерінің бірі.

Ақындар шығармашылығындағы тағы бір маңызды ерекшелігі – ұлттық құндылықтар мен рухани мұраның жырлануы. Туған жерге деген сүйіспеншілік, атамекеннің көркем бейнесін жасау арқылы әнші-ақындар қазақ поэзиясының тақырыптық аясын кеңейтіп қана қоймай, ұлттық бірегейлікті нығайтатын идеяларды алға тартты. Олардың шығармаларында атамекенге деген махаббат пен құрмет эстетикалық тұрғыдан терең суреттеліп, отаншылдық сезімнің көркем бейнесін жасайды.

Әнші-ақындардың сұлулықты сипаттаудағы көркемдік тәсілдері де әр алуан. Олардың шығармаларында метафора, теңеу, символ сияқты көркемдік құралдар молынан кездеседі. Бұл құралдар сұлулықтың терең әрі көпқабатты бейнесін жасауға мүмкіндік береді. Сонымен бірге, ақындар поэзиясында дыбыстық үйлесімге де ерекше мән берілген. Өлеңдердің әуезділігі, ырғақтылығы олардың эстетикалық әсерін күшейтеді. Осылайша, әнші-ақындар поэзиясында сұлулық тек мазмұн ғана емес, форма ерекшелігі ретінде де маңызды орын алады.

Зерттеу барысында анықталған тағы бір жайт – әнші-ақындардың шығармашылығының қазақ қоғамының тарихи-әлеуметтік болмысымен тығыз байланысы. Олар өз заманының оқиғаларына үн қатып, тарихи кезеңдердегі әлеуметтік өзгерістерді көркемдік тұрғыдан бейнелей білді. Бұл ақындардың шығармаларының мазмұнын тереңдетіп қана қоймай, олардың қоғамдық маңызын арттыра түсті. Әнші-ақындар өз шығармаларында сұлулықты суреттеу арқылы халықтың эстетикалық талғамын қалыптастырып, оның рухани дүниесін байытты.

Қорытындылай келе, әнші-ақындардың шығармашылығында сұлулықты сипаттаудың ерекше қырлары мен көркемдік әдістері анықталды. Бұл әдістер олардың поэзиясын эстетикалық тұрғыдан құнды етіп қана қоймай, қазақ әдебиетінің жалпы дамуына да зор ықпал етті. Әнші-ақындар өз туындыларында ұлттық құндылықтар мен рухани мұраны насихаттау арқылы көркемдік дәстүрдің сақталуына және жаңаруына үлес қосты. Олардың поэзиясында табиғат пен адам, тарих пен руханият, сұлулық пен ізгілік ұғымдары тығыз байланыста бейнеленіп, ұлттық поэзияның көркемдік көкжиегін кеңейтті.

Бүгінгі таңда әнші-ақындар шығармаларын зерттеуді жалғастыру – қазақ әдебиетінің тарихын, көркемдік ерекшеліктерін және ұлттық эстетикалық идеалдарды тереңірек ұғынуға жол ашады. Олардың шығармашылығы ұлттық мәдениеттің маңызды бөлігі ретінде қазіргі ұрпақ үшін де құнды болмақ.

Әдебиеттер

1. Негимов С. Қазақтың сал-серілері. Ғылыми эсселер. – Алматы: Ана тілі, 2005. – 128 б.
2. Ысмайылов Е. Әдебиет жайлы ойлар. – Алматы: Жазушы, 1968. – 316 б.
3. Ақан сері Қорамсаұлы. Шығармалары. – Алматы: Қазақстан баспа үйі, 2013. – 384 б.
4. Саңдыбайұлы Ы. Гәкку. Өлеңдер, айтыстар және әндер жинағы. – Астана: Фолиант, 2005. – 184 б.
5. Orda G., Sarsenbayeva Zh, Sultanova B., Abilkhaiyrov N., Abdrakhmanova K. Artistic transformation of the female image in kazakh literature // Mankind Quarterly, 2021, 61(3)16, – P. 653-668, DOI: <https://doi.org/10.46469/mq.2021.61.3.16>
6. Керім Ш. Сал-серілер поэзиясы. XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың басы. Монография. – Алматы: Ұлағат, 2017. – 108 б.
7. Кәрібаева Б. Қазіргі қазақ лирикасының поэтикасы: Әдеби-сын мақалалар. – Алматы: Жазушы, 1988. – 152 б.
8. Бабалар сөзі: Жүзтомдық. Т. 99: Ән-өлеңдер. – Астана: Фолиант, 2013. – 440 б.
9. Бабалар сөзі: Жүзтомдық. Т. 53: Ғашықтық жырлар. – Астана: Фолиант, 2009. – 456 б.
10. Тәжібаев Ә. Өмір және поэзия. – Алматы: Жазушы, 1960. – 265 б.
11. Нұрқатов А. Шығармалары. Т 2. – Алматы: Ана тілі, 2013. – 384 б.
12. Біржан мен сара айтысы. Тарихи-танымдық зерттеулер жинағы. Құраст. Е. Нұрахмет. – Алматы: Press Go, 2021. – 276 б.
13. Dubuisson, E. M. The Aitys of Birzhan and Sara: A Young Woman’s Voice in Kazakh Oral Literature. Manuscript submitted for publication. In Tulips in Bloom: An Anthology of Modern Central Asian Literature (The Steppe and Beyond: Studies on Central Asia Series). // Palgrave Macmillan, 2020. – P. 357-381.
14. Daniel Schulza, Štěpán Bahník // Gender Associations in the 20th Century English Literature // Journal of Personality Studies, Volume 81, August, 2019, – P. 88-97. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jpr.2019.05.010>
15. Жұматаева А.Н. Абай поэзиясындағы әйелдер бейнесі: Абайға дейінгі көркемдік көзқарастарға салыстырмалы талдау // Керуен. №77(4). – 2022. – Б. 178–188. DOI: <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2022.4-14>
16. Адаева Е. Қазақ әдебиетін зерттеудің гендерлік аспектілері // Еуразия гуманитарлық институтының хабаршысы. №3. – 2023. – Б. 85-101. DOI: <https://doi.org/10.55808/1999-4214.2023-3.06>

М.М. КОҢДЫБАЙ, О. АБДИМАНУЛЫ

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Р.Г. ТИРАДО

Университет Гранады, Гранада, Испания

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗА КРАСОТЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ПЕВЦОВ-АКЫНОВ

Аннотация. В статье подробно рассматриваются представления о красоте и их художественные особенности в творчестве казахских певцов-поэтов. Понятие красоты в их поэзии рассматривается как неотъемлемая часть природы, человека и национального мировоззрения. Национальное понимание красоты описывается с использованием художественных средств через живописные образы природы и эстетически привлекательный образ человека.

Особое внимание уделяется гармоничному сочетанию женской красоты, природных пейзажей и национального мировоззрения. Исследуются художественная и эстетическая ценность таких поэтических средств, как метафоры, эпитеты и сравнения, используемых в произведениях певцов-поэтов, а также их влияние на национальную эстетику. Литературные методы, применяемые для изображения красоты, служат основой для выявления особенностей

художественного мировоззрения в их творчестве.

В статье исследуются вопросы красоты и эстетики в казахской поэзии с точки зрения современной литературоведения. Анализируется исторический и культурный контекст формирования понятий красоты и эстетики. Рассматривается вклад певцов-поэтов в национальную культуру и литературное наследие, а также подробно раскрывается эстетическое содержание их произведений.

Посредством анализа произведений казахских певцов-поэтов в статье показывается роль и значение национальной поэзии в отражении культурных ценностей. Исследование предоставляет возможность глубже понять художественную гармонию в творческом наследии певцов-поэтов. Таким образом, эстетическая природа красоты и её образ в национальной литературе оцениваются с новых теоретических позиций, что способствует обогащению научных взглядов на казахскую поэзию.

Ключевые слова: казахская поэзия, певцы-акыны, красота, эстетика, художественный образ, изобразительные средства.

M.M. KONDYBAY, O. ABDIMANULY

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

R.G. TIRADO

University of Granada, Granada, Spain

THE ARTISTIC FEATURES OF THE CONCEPT OF BEAUTY IN THE WORKS OF SINGER-POETS

Annotation. This article provides a detailed examination of the concept of beauty and its artistic features in the works of Kazakh singer-poets. Beauty in their poetry is regarded as an integral part of nature, humanity, and national worldview. The national understanding of beauty is described through the use of artistic devices, capturing the vivid imagery of nature and the aesthetically appealing representation of human figures.

Special attention is given to the harmonious interplay of feminine beauty, natural landscapes, and the national worldview. The study explores the artistic and aesthetic significance of poetic devices such as metaphors, epithets, and similes found in the works of singer-poets, as well as their influence on the national aesthetic. Literary methods employed to depict beauty serve as a foundation for uncovering the distinctive features of artistic perception in their creativity.

Furthermore, the article addresses the issues of beauty and aesthetics in Kazakh poetry from the perspective of contemporary literary studies. The historical and cultural context of how the concepts of beauty and aesthetics were formed is analyzed. The contribution of singer-poets to national culture and literary heritage is considered, with an in-depth exploration of the aesthetic content of their works.

Through the analysis of Kazakh singer-poets' works, the article highlights the role and significance of national poetry in reflecting cultural values. This research allows for a deeper understanding of the artistic harmony inherent in the creative legacy of singer-poets. Thus, the aesthetic nature of beauty and its representation in national literature are evaluated from new theoretical perspectives, enriching scholarly views on Kazakh poetry.

Keywords: Kazakh poetry, singer-poets, beauty, aesthetics, artistic imagery, poetic devices.

References

1. Negimov S. Qazaqtyñ sal-serileri. Čylymi eseler. – Almaty: Ana tılı, 2005. – 128 b.
2. Ysmaiyllov E. Ädebiet jaily oilar. – Almaty: Jazushy, 1968. – 316 b.
3. Aqan serı Qoramsaūly. Şyğarmalary. – Almaty: Qazaqstan baspa üii, 2013. – 384 b.
4. Sandybaiūly Y. Gäkku. Öleñder, aitystar jäne änder jinağy. – Astana: Foliant, 2005. – 184 b.
5. Orda G., Sarsenbayeva Zh, Sultanova B., Abilkhaiyrov N., Abdrakhmanova K. Artistic

transformation of the female image in kazakh literature // Mankind Quarterly, 2021, 61(3)16, 653-668 p., DOI: <https://doi.org/10.46469/mq.2021.61.3.16>

6. Kerim Ş. Sal-seriler poeziyası. HİH ğasyrdyñ ekinşi jartysy men HH ğasyrdyñ basy. Monografia. – Almaty: Ұлағат, 2017. – 108 b.

7. Käribaeva B. Qazırǵı qazaq lirikasynyñ poetikasy: Ädebi-syn maqalalar. – Almaty: Jazuşy, 1988. – 152 b.

8. 8. Babalar sözi: Jüztomdyq. T. 99: Än-öleñder. – Astana: Foliant, 2013. – 440 b.

9. Babalar sözi: Jüztomdyq. T. 53: Čaşyqtıq jyrlar. – Astana: Foliant, 2009. – 456 b.

10. Täjibaev Ä. Ömir jäne poezia. – Almaty: Jazushy, 1960. – 265

11. Nürqatov A. Şyğarmalary. T 2. – Almaty: Ana tılı, 2013. – 384 b.

12. Birjan men sara aitysı. Tarihi-tanymdyq zertteuler jınaǵy. Qūrast. E. Nūrahmet. – Almaty: Press Go, 2021. – 276 b.

13. Dubuisson, E. M. (2020). The Aitys of Birzhan and Sara: A Young Woman’s Voice in Kazakh Oral Literature. Manuscript submitted for publication. In Tulips in Bloom: An Anthology of Modern Central Asian Literature (The Steppe and Beyond: Studies on Central Asia Series). // Palgrave Macmillan, 2020. – P. 357-381.

14. Daniel Schulza, Štěpán Bahník (2019). // Gender Associations in the 20th Century English Literature // Journal of Personality Studies (Scopus), Volume 81, August, – P. 88-97.

15. Jūmataeva A.N. Abai poeziasyndaǵy äielder beinesı: Abaiǵa deingı körkemdik közqarastarǵa salıstırmaly taldau // Keruen. №77(4). – 2022. – B. 178–188. DOI: <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2022.4-14>

16. Adaeva E. Qazaq ädebiyatın zertteudiñ genderlik aspektleri // Eurazia gumanitarlyq institutynyñ habarşysy. №3. – 2023. – B. 85-101. DOI: <https://doi.org/10.55808/1999-4214.2023-3.06>

Авторлар туралы мәлімет:

Қондыбай Медет Манасұлы – әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің докторанты, Алматы, Қазақстан.

Қондыбай Медет Манасұлы – докторант Казахского национального университета имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Kondybay Medet Manasuly – doctoral student of al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Өмірхан Әбдиманұлы – филология ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры, Алматы, Қазақстан.

Омирхан Абдиманұлы – доктор филологических наук, профессор Казахского национального университета имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан.

Omirhan Abdimanuly – Doctor of Philology, Professor, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan. философия докторы (PhD)

Тирадо Рафаэль Гусман – философия докторы (PhD), Гранада университетінің профессоры, Гранада, Испания.

Тирадо Рафаэль Гусман – доктор философии (PhD), профессор Университета Гранады, Гранада, Испания.

Tirado Rafael Guzman – Professor of University of Granada, PhD in Philology, Granada, Spain.